

ההכנסות וההוצאות של המוסדות הבנקאיים בשנת 1967*

1. קווי ההתפתחות העיקריים

ההתרחשויות בבנקים פויכטוונגר וקרדיט הטביעו את רישומן על התפתחות מערכת הבנקאות בשנת 1967. בתחילת 1967 נטל בנק ישראל לידיו את ניהול הבנקים הללו — שכן הם לא יכלו לכבד את התחייבויותיהם למפקידים — וכן את ניהול בנק אלרן — הואיל והשליטה עליו עברה לידי בנק פויכטוונגר תקופה קצרה קודם לכן — ואיפשר בכך למפקידים ולזכאים אחרים למשוך את כספם. כספים רבים נמשכו והועברו לבנקים אחרים שרכשו גם את מרבית הסניפים שהיו לשני בנקים אלו. פעילותם הבנקאית של שני הבנקים הללו הלכה איפוא ופחתה וב-1967 הם נמצאו, מבחינה מעשית, בתהליך של צמצום וחיסול הדרגתי. בנקים אלה צברו הפסדים גדולים אשר חלק מהם טרם נאמד סופית. לפיכך מאפילה הכללת ההכנסות וההוצאות של שלושת הבנקים הללו בחשבון המאוחד של המוסדות הבנקאיים על מצב העסקים ביתר הבנקים. מאחר שעיקר עניינינו היא ההתפתחות הרגילה של המוסדות הבנקאיים, והשוואתם לשנים קודמות, בחרנו להציג בנפרד את נתוני ההכנסות וההוצאות של המוסדות הבנקאיים, להוציא את הבנקים אלרן פויכטוונגר וקרדיט. בלוחות ובנתונים האחרים המתפרסמים בסקירה זו ובכל מקום בו נאמר "מוסדות בנקאיים" או "בנקים מסחריים" לא נכללו איפוא שלושת בנקים אלו, אלא אם כן נאמר אחרת. בשנת 1967 גברה פעילותם של המוסדות הבנקאיים. הנכסים והחשבונות המקבילים עלו ב-1967 ב-27.6 אחוזים לעומת 15.6 אחוזים ב-1966.

ההכנסות התפעוליות גדלו ב-1967 בשיעור נמוך יותר מאשר ב-1966, אך ההאטה בקצב עליית ההוצאות התפעוליות היתה ניכרת יותר ובסך הכול עלו ההכנסות וההוצאות התפעוליות באותו שיעור, לאחר שב-1966 גדלו ההוצאות התפעוליות בקצב מהיר יותר. כתוצאה מכך, חל שיפור ברווח התפעולי. רווחי ההון של המוסדות הבנקאיים גדלו אף הם ב-1967, לאחר הירידה הרבה ב-1966 ותרמו לעלייה ניכרת ברווח הכולל שהיה גבוה גם בהשוואה ל-1965.

ההכנסות התפעוליות של המוסדות הבנקאיים גדלו ב-1967 ב-75 מיליון ל"י שהן 17.3 אחוזים, לעומת גידול של כ-92 מיליון ל"י (27 אחוזים) ב-1966. ההאטה בקצב עליית ההכנסות התפעוליות ב-1967 הקיפה את מרבית סעיפי ההכנסות, ובכמה מהם אף חלה ירידה מוחלטת. מרכיבי ההכנסות שהמשיכו לעלות במהירות הם: ההכנסה מריבית ועמלות על הלוואות וההכנסות מריבית דיבידנדים מניירות ערך. בין סעיפי ההכנסה שהואט קצב גידולם בולטת ההכנסה משירותים בנקאיים (כולל תיווך בשטרות). בסעיף זה לא חל כמעט שינוי ב-1967 בהשוואה ל-1966.

ההוצאות התפעוליות של המוסדות הבנקאיים גדלו ב-1967 בכ-70 מיליון ל"י שהן 17.3 אחוזים לעומת תוספת של כ-93 מיליון ל"י (30 אחוזים) ב-1966. האטה ניכרת זו בגידול ההוצאות התפעוליות נגרמה בעיקר בשל ההאטה בעליית תשלומי השכר והמשכורות, הירידה בתשלומי ריבית למוסדות בנקאיים והירידה בחובות רעים נטו.

הרווח התפעולי של המוסדות הבנקאיים גדל ב-1967 ב-5.5 מיליון ל"י שהן כ-17 אחוזים, לאחר שב-1966 חלה ירידה של 0.8 מיליון ל"י ברווח התפעולי. כן עלו רווחי ההון נטו מ-1.5 מיליון ל"י ב-1966 ל-7.6 מיליון ל"י ב-1967. בכך נפסקה מגמת הירידה שנסתמנה בשנים

* סקירה זו נכתבה בידי אביגדור שטיינברג ממחלקת המחקר.

האחרונות ברווחי ההון נטו של המוסדות הבנקאיים. העלייה ברווחי ההון נטו נובעת בעיקר מגידול בהפרשי ההצמדה בעקבות הפיחות ומצמצום ניכר בהפסדי ההון בסעיף שיערוך ניירות ערך על רקע השיפור שחל ב-1967 בשערי ניירות הערך בבורסה. הרווח הכולל גדל איפוא ב-1967 ב-11.6 מיליון ל"י, שהן כ-34 אחוזים, לאחר שב-1966 חלה בו ירידה של 7.5 מיליון ל"י.

לוח 1

הנכסים, ההכנסות, ההוצאות והרווחים של המוסדות הבנקאיים*, להוציא פויכטונגר, אלרן וקרדיט 1965 עד 1967

העלייה או הירידה (-) לעומת השנה הקודמת		1967	1966	1965		
1967	1966	1967	1966	1967	1966	
(מיליוני ל"י)	(מיליוני ל"י)	(מיליוני ל"י)	(מיליוני ל"י)			
(אחוזים)						
					נכסים וחשבונות מקבילים (סוף השנה)**	
27.6	15.6	1,849.3	901.6	8,547.2	6,695.7	5,793.9
8.1	6.4	22.9	17.1	307.3	284.4	267.3
17.3	27.0	75.0	92.4	509.5	434.4	342.0
17.3	30.2	69.5	93.2	471.2	401.8	303.6
16.8	-2.4	5.5	-0.8	38.2	32.6	33.4
406.7	-81.7	6.1	-6.7	7.6	1.5	8.3
33.9	-18.0	11.6	-7.5	45.9	34.1	41.7

* המונח מוסדות בנקאיים כולל את הבנקים המסחריים ואת האגודות השיתופיות לאשראי.
** לפי שיטת החישוב המופיעה בדיון וחשבון השנתי של בנק ישראל פרק ט"ו.

ההון העצמי עלה במשך 1967 בכ-23 מיליון ל"י לעומת כ-17 מיליון ל"י בשנת 1966. קצב גידולו של ההון העצמי הוחש במקצת ב-1967, לאחר מספר שנים של האטה, אך עדיין היה נמוך למדי. העלייה בהון העצמי במשך 1967 נבעה מגידול בהון הנפרע במספר בנקים, בעוד שהיקף הרווחים שלא חולקו בשנה זו היה נמוך בהשוואה לשנה קודמת. העלייה שחלה ב-1967 ברווחים התפעוליים השתקפה גם בשיפור קל ברווחיות התפעולית ביחס להון העצמי. הרווחיות הכוללת, המחושבת כיחס שבין הרווח הכולל להון העצמי, שופרה אף יותר מהרווחיות התפעולית, עקב הגידול האמור ברווחי ההון נטו.

מספר הבנקים המסחריים שהפסידו, להוציא את שלושת הבנקים שהסתבכו, פחת מ-4 ב-1966 ל-3 ב-1967. בנקים אלו הפעילו רק כ-3 אחוזים מנכסי כלל הבנקים. ב-6 בנקים שהיקף נכסיהם הגיע ל-24 אחוזים מכלל הנכסים, חלה ב-1967 ירידה ברווחים לעומת 9 בנקים שהפעילו 64 אחוזים מכלל הנכסים ב-1966. מספר הבנקים שרווחיהם גדלו ב-1967 היה 15 לעומת 11 ב-1966. הבנקים שרווחיהם גדלו הפעילו כ-73 אחוזים מכלל הנכסים ב-1967 ו-29 אחוזים ב-1966 (ראה לוח 9).

2. ההכנסות

א. הכנסות הבנקים¹

בשנת 1967 הואט קצב גידול ההכנסות התפעוליות של הבנקים המסחריים. התוספת להכנסות התפעוליות הסתכמה ב-74.4 מיליון ל"י, שהן 18.2 אחוזים, לעומת 28.0 אחוזים ב-1966. ההכנסות התפעוליות הגיעו השנה ל-483.3 מיליון ל"י.

ההאטה בשיעור הגידול של ההכנסות התפעוליות ב-1967 חלה במרבית סעיפי ההכנסות, כאשר אחד מהם אף ירד באופן מוחלט. שני מרכיבי הכנסה חשובים שהמשיכו לגדול במהירות הם: ההכנסה מריבית ועמלות² על הלוואות — עלייה ב-29.1 אחוזים, לעומת 18.7 אחוזים ב-1966 — וההכנסה מריבית ודיבידנדים מניירות ערך — זו גדלה ב-51.3 אחוזים והגיעה לכ-38 מיליון ל"י, לעומת גידול של 25.2 אחוזים ב-1966.

הגידול המהיר בהכנסות מריבית ועמלות על הלוואות, קשור לגידול הרב באשראי לציבור שחל ב-1967. האשראי הבנקאי לציבור גדל בשנה זו ב-25 אחוזים בממוצע שנתי לעומת 15 אחוזים בשנה קודמת. גידול מהיר זה באשראי הבנקאי לציבור ב-1967 נתאפשר בחלקו על ידי העלייה שחלה בפיקדונות הציבור בבנקים, בעיקר לאור הזרמת הכספים הניכרת על ידי הממשלה בשנת 1967 והמדיניות המרחיבה של בנק ישראל בתקופת המיתון. נוסף על כך הועברו השנה עסקות תיווך שטרות רבות למסגרת הבנקאית הרגילה של קבלת פיקדונות לזמן קצוב ומתן אשראי. דבר זה מסביר חלקית גם את הירידה שחלה בהכנסות מעמלות משירותים בנקאיים ב-1967.

ב-1967 לא השתנה היחס בין האשראי הרגיל והאשראי מתוד פיקדונות למתן הלוואות שהריבית עליו נמוכה יותר, הואיל ושני מרכיבים אלו של האשראי לציבור גדלו בשנה זו בשיעור דומה. לכן הגידול בהכנסות על הלוואות מוסבר בעיקר ע"י הרחבת האשראי ולא בשינוי בהרכבו של האשראי.

מרכיב ההכנסות השני שגדל במהירות ב-1967 הוא ההכנסה מריבית ודיבידנדים מניירות ערך. ההכנסות בסעיף זה עלו בכ-12.8 מיליון ל"י, שהן 51.3 אחוזים, לעומת 25.2 אחוזים בשנת 1966. גידול זה נובע מתוספת שנתית ממוצעת בסך כ-140 מיליון ל"י לתיק ניירות הערך שבידי הבנקים המסחריים ב-1967 לעומת 37 מיליון בשנת 1966. התוספת הניכרת של ניירות הערך שבידי הבנקים במשך השנה היתה בעיקרה איגרות חוב ממשלתיות. חלקה נבע מהרחבה רבה של תכניות החיסכון המאושרות בבנקים, וחלקה — מרכישה בסך 100 מיליון ל"י בקירוב של מילווה ביטחון. כמו כן כלולות בסעיף זה גם הכנסות משטרי אוצר המוחזקים כחלק מהרזרבות של הבנקים, והנושאים תשואה בשיעור 9.5 אחוזים. היתרה הממוצעת של שטרי אוצר בידי הבנקים המסחריים היתה 47.8 מיליון ל"י ב-1967, לעומת 22.4 מיליון ל"י בממוצע בשבעת החודשים האחרונים של 1966 (רכישת שטרי האוצר מצד המוסדות הבנקאיים החלה ביוני 1966).

התשואה הכוללת מניירות ערך מורכבת, נוסף על ריבית ודיבידנדים, גם מרווחי הון בעת מכירה, או משיעור נכסים אלה. ב-1967 נמשכה הירידה ברווחי ההון בעת מכירת ניירות הערך והגיעה ל-3.4 מיליון ל"י, לעומת 4.4 מיליון ל"י ב-1966. מאידך גיסא, פחתו במידה ניכרת ההפסדים כתוצאה משיעור ניירות הערך והסתכמו ב-1.3 מיליון ל"י בלבד, לעומת 6.2 מיליון ל"י ב-1966. התפתחות זו קשורה לשיפור שחל ב-1967 במחירי המניות בבורסה.

ההכנסות מריבית על פיקדונות בבנק ישראל גדלו ב-1967 ב-16.9 מיליון ל"י, שהם 22.3 אחוזים, לעומת גידול של 29.6 אחוזים ב-1966. פיקדונות הבנקים בבנק ישראל כוללים פיקדונות במטבע חוץ (בעיקר פו"ק ותמ"מ) ופיקדונות במטבע ישראלי המוחזקים בבנק ישראל במסגרת

¹ מכאן ואילך יתייחס המונח "בנקים" לבנקים המסחריים להוציא את שלושת הבנקים אלרן פויכטוונגר וקרדיט.

² להוציא עמלות מתיווך שטרות הכלולות בסעיף "שירותים בנקאיים" להלן.

										ריבית על פיקדונות הציבור						
(-)	8.8	18.0	2,616	****2,867	****2,428	23.8	20.0	28,469	22,997	19,170	פיקדונות עובר ושב					
	16.7	52.4	567	486	319	51.1	31.0	19,916	13,179	10,063	תכניות חיסכון מאושרות					
	148.9	23.0	3,584	1,440	1,171	56.2	33.6	135,158	86,543	64,758	פיקדונות אחרים (לרבות פיקדונות במטבע חוץ) *					
	41.2	22.3	6,767	4,793	3,918	49.6	30.6	183,543	122,719	93,991	סך הכול					
	(-)	8.9	13.8	961	1,055	927	0.8	81.9	27,287	27,074	14,885	ריבית לאחריים				
	(-)	79.6	53.6	246	1,204	784	4.3	25.7	5,965	5,717	4,547	על פיקדונות הממשלה נכיון מישנה בבנק ישראל (לרבות קנסות על גירעונות נזילות) למוסדות בנקאיים וכספיים (לרבות עמלות והלוואות אחרות)				
	(-)	20.1	(-)	2.9	1,215	1,521	1,566	(-)	17.3	51.9	20,338	24,568	16,169	על איגרות חוב		
		—	—	—	—	—	279.2	129.5	5,343	1,409	614	614	סך הכול			
	(-)	35.9	15.3	2,422	3,780	3,277	0.3	62.3	58,933	58,768	36,215	הוצאות מינהליות ואחרות				
	0.0	11.1	2,672	2,672	2,404	6.1	17.2	43,896	41,386	35,305	הוצאות מינהליות					
	1.4	43.0	442	436	305	14.8	18.0	6,236	5,434	4,605	פחת נכסי דלא ניירי וציוד					
	4.3	16.0	576	552	476	17.1	32.9	6,746	5,762	4,336	תרומות ומיסים (להוציא מס הכנסה)					
	(-)	49.3	..	362	714	30	(-)	14.2	304.5	8,929	10,407	2,573	חובות רעים נטו **			
	(-)	7.4	36.0	4,052	4,374	3,215	4.5	34.5	65,807	62,989	46,819	סך הכול				
	(-)	0.8	21.0	24,963	25,157	20,797	18.5	30.9	446,255	376,619	287,779	סך כל ההוצאות התפעוליות				
	194.7	(-)	77.8	1,176	399	1,801	15.0	1.9	37,071	32,244	31,647	הרווח התפעולי				
	—	(-)	102.0	150	(-)	4	197	83.3	(-)	25.8	5,136	2,802	3,778	רווחי הון נטו		
	(-)	79.3	..	42	203	17	(-)	23.6	(-)	26.8	3,382	4,425	6,042	מהפרשי הצמדה ***		
	—	..	(-)	24	124	33	7.9	(-)	17.0	163	151	182	182	ממכירות ניירות ערך		
	(-)	66.6	..	1	3	4	79.5	(-)	216.2	(-)	1,247	(-)	6,213	(-)	1,965	ממכירות נכסים אחרים
	(-)	48.2	29.9	169	326	251	538.1	(-)	85.5	7,434	1,165	8,037	8,037	משערוך נכסים		
	85.5	(-)	64.7	1,345	725	2,052	33.2	(-)	15.8	44,505	33,409	39,684	39,684	סך כל רווחי הון נטו		
															סך כל הרווחים לפני תשלום מס הכנסה	

* פיקדונות לזמן קצוב במטבע ישראלי, פו"ק, תמ"מ פיקדונות תושבי חוץ ופיקדונות למתן הלוואות של קופות גמל ומוסדות מאושרים.
 ** חובות שנמחקו והפרשה לחובות מסופקים, בניכוי חובות מחוקים שנגבו.
 *** ההכנסות מהפרשי הצמדה, בניכוי הוצאות והפרשות בקשר להתחייבויות צמודות.
 **** מספר מתוקן.

הוראות הנזילות. בשנת 1967 חלו מספר התפתחויות שהשפיעו על היקף הכנסות הבנקים בסעיף זה, אך ההסבר העיקרי הוא הגידול הרב בסכום הפיקדונות.

היתרה הממוצעת של כל פיקדונות הבנקים בבנק ישראל היתה גבוהה ב-1967 בכ-28 אחוזים בהשוואה ל-1966. הגידול הממוצע ב-1966 היה כ-13 אחוזים. גידול זה בהיקף הפיקדונות תרם לעליית הכנסות הבנקים בסעיף זה. מצד שני, הורדה בחודש מארס 1967 הריבית המקסימלית ששולמה בעד פוז'ק מ-7 ל-6 אחוזים לשנה. הורדה זו הקטינה את הכנסות הבנקים בכ-2.5 מיליון ל"י, שהן כ-2.7 אחוזים מכלל ההכנסות בסעיף זה.⁸ יש לזכור, כי במקביל לכך צומצמו גם הוצאות הבנקים בהיקף דומה. ב-1967 חלו גם שינויים קלים בשיעורי הריבית המשולמים בעד חשבונות עובר ושב שמעל ליתרה המינימלית ובעד פיקדונות לזמן קצוב בל"י לתקופות של 3 עד 9 חודשים. אך, תוספת זו לריבית נוגעת לחלק זעיר מכלל הפיקדונות, ולא היתה לה כמעט כל השפעה על הכנסות הבנקים. לבנקים ניתנה ב-1967 גם הקלה בתנאי "שבירת הפיקדון", כלומר הוקטן ההפסד בעת משיכת פיקדון לפני זמן הפירעון.

לוח 3

התפלגות ההכנסות וההוצאות של המוסדות הבנקאיים, להוציא פויכטוונגר, אלרן וקרדיט, 1965 עד 1967

האגודה השיתופית לאשראי			הבנקים המסחריים			
1967	1966	1965	1967	1966	1965	
ההכנסות מכלל ההכנסות התפעוליות						
50.5	46.5	48.9	45.6	43.5	44.0	(1) ריבית מהלוואות ושטרות שנוכו
10.9	11.4	11.6	21.8	21.8	21.1	(2) ריבית מפיקדונות
5.1	2.9	3.1	7.8	6.1	6.2	(3) ריבית ודיבידנדים מניירות ערך
33.5	39.2	36.4	24.8	28.6	28.7	(4) עמלות שירותים
100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	סך כל ההכנסות התפעוליות
ההוצאות						
44.8	47.8	46.0	28.5	32.3	34.7	(1) שכר, משכורות ותשלומים נלווים
25.9	18.8	17.3	38.0	30.0	29.4	(2) ריבית על פיקדונות הציבור
9.3	14.7	14.5	12.2	14.4	11.3	(3) ריבית לאחרים
15.5	17.1	14.2	13.6	15.4	14.7	(4) הוצאות מינהליות ואחרות
95.5	98.4	92.0	92.3	92.1	90.1	סך כל ההוצאות התפעוליות
4.5	1.6	8.0	7.7	7.9	9.9	הרווח התפעולי
100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	סך כל ההוצאות התפעוליות והרווח התפעולי
אחוזים מסך כל הרווחים לפני תשלום מס הכנסה						
87.4	55.0	87.8	83.3	96.5	79.7	(1) הרווח התפעולי
12.6	45.0	12.2	16.7	3.5	20.3	(2) רווחי ההון, נטו
100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	סך כל הרווחים לפני תשלום מס הכנסה

ההכנסה מריבית על פיקדונות במוסדות בנקאיים, בארץ ובחו"ל, פחתה ב-1967 ב-0.7 מיליון ל"י ועמדה על 12.5 מיליון ל"י. ירידה זו נובעת בעיקר משינוי בשיטת הרישום (נטו במקום ברוטו) של ההכנסות וההוצאות בעסקות ארביטראז'. דבר זה מסביר גם את הירידה בריבית ששולמה

⁸ בהנחה שמועדי הפירעון מתחלקים באורח שווה על פני השנה.

למוסדות בנקאיים וכספיים. כמו כן חלה ירידה בפיקדונות במוסדות בנקאיים בישראל, לאחר שפיקדונות אלו חדלו להיות נכס נוזל מחודש מאי 1967, לפי הוראות בנק ישראל. במשך 1967 פחתו הפיקדונות במוסדות בנקאיים בישראל בכ-14 מיליון ל"י ויתרתם הגיעה בסוף השנה לכ-47 מיליון ל"י. עם זאת, המשיכו לגדול הפיקדונות במוסדות בנקאיים בחו"ל והגיעו ל-400 מיליון ל"י בסוף 1967, לאחר גידול ניכר בסך כ-110 מיליון ל"י במשך השנה (לרבות הפרשי פחות).

לוח 4

הפיקדונות העיקריים של המוסדות הבנקאיים*, להוציא פויכטונגר, אלרן וקרדיט, בבנק ישראל, הנושאים ריבית, 1965 עד 1967

העלייה או הירידה (-) לעומת השנה הקודמת		1967	1966	1965	
1967	1966				
	(אחוזים)		(מיליוני ל"י)		
28.4	26.0	778.0	601.9	477.7	פז"ק**
25.6	19.0	298.0	237.3	199.4	תמ"מ**
18.3	-4.3	607.1	***513.1	536.3	פיקדונות נוזלים

* הנתונים אמורים לגבי המוסדות הבנקאיים, אך ההתפתחות בפיקדונות אלה היתה דומה בבנקים המסחריים ובאגודות השיתופיות לאשראי. לבנקים המסחריים משקל מכריע בנתונים הכוללים.
 ** החישוב מבוסס על ממוצע היתרות בסוף 12 החודשים.
 *** כיוני 1966 החלו הבנקים לרכוש שטרי אוצר מבנק ישראל במסגרת נכסיהם הנוזלים. הגידול בשטרי אוצר איפשר לבנקים להקטין את פיקדונותיהם הנוזלים בבנק ישראל.

ההכנסה מעמלות משירותים בנקאיים עלתה ב-1967 ב-1.5 מיליון ל"י, שהן 1.5 אחוזים בלבד, והגיעה ל-104.4 מיליון ל"י, לעומת גידול של 31.3 אחוזים ב-1966. ההכנסה בסעיף זה מורכבת בעיקר משני סוגים: מעמלות מתיווך שטרות ומעמלות מהנפקה ומסחר בניירות ערך. סעיפים אלו התפתחו ב-1967 בכיוונים מנוגדים: היתרה הממוצעת של תיווך שטרות בבנקים (להוציא את שלושת הבנקים), כמעט שלא השתנתה ב-1967 לעומת 1966, אך העמלות על עסקות התיווך פחתו — בכ-1½ אחוז ברוטו — ולכן היתה לסעיף זה השפעה מצמצמת על הכנסות הבנקים. מצד שני, חל גידול רב ב-1967 בהיקף ההנפקות החדשות של איגרות חוב וגם גבר היקף המסחר בבורסה לניירות ערך, דבר שפעל בכיוון להעלאת ההכנסה וקיצוץ את ההשפעה המצמצמת שהיתה לירידה בעסקות התיווך. בממוצע שנתי גדלה יתרת תיווך השטרות ב-1967 ב-7.4 מיליון ל"י שהן 1.0 אחוז בלבד, לעומת עלייה של 178.4 מיליון ל"י שהן 32.8 אחוזים ב-1966.

משקלם היחסי של מרכיבי ההכנסות התפעוליות השתנה ב-1967: עלה חלקן של ההכנסות מריבית על הלוואות וירד חלקן של ההכנסות מעמלות משירותים. תרומתן של ההכנסות מריבית מהלוואות לכלל ההכנסות התפעוליות הגיעה השנה ל-45.6 אחוזים לעומת 43.5 אחוזים ב-1966. זאת, לאחר שבשנתיים הקודמות חלו ירידות במשקל סעיף זה. משקלן היחסי של ההכנסות מעמלות משירותים בכלל ההכנסות התפעוליות ירד מ-28.6 אחוזים ב-1966 ל-24.8 אחוזים ב-1967 (לוח 3). התפתחויות אלה בולטות יותר בלוח 5. כ-57 אחוזים מתוספת ההכנסות התפעוליות ב-1967 נבעו מריבית ועמלות מהלוואות בעוד שההכנסה מעמלות תרמה רק כ-4 אחוזים לתוספת ההכנסות התפעוליות.

לוח 5

התפלגות תוספת ההכנסות וההוצאות של המוסדות הבנקאיים, להוציא פויכטוונגר, אלרן וקרדיט, 1966 ו-1967

האגודה השיתופית לאשראי		הבנקים המסחריים						
1967	1966	1967	1966	1967	1966			
(אחוזים)	(אלפי ל"י)	(אחוזים)	(אלפי ל"י)	(אחוזים)	(אלפי ל"י)			
התוספת להכנסה התפעולית								
..	1,308	28.5	841	57.4	42,754	41.8	37,414	(1) ריבית על הלוואות ושטרות שנוכו
..	-60	9.5	282	21.7	16,182	24.4	21,754	(2) ריבית מפיקדונות
..	598	1.5	45	17.3	12,848	5.6	5,043	(3) ריבית ודיבידנדים מניירות ערך
..	-1,263	60.5	1,790	3.6	2,679	28.2	25,226	(4) עמלות ושירותים
100.0	583	100.0	2,958	100.0	74,463	100.0	89,437	סך כל התוספות להכנסה התפעולית
השימוש בתוספות להכנסה התפעולית								
..	-488	61.6	1,823	7.8	5,829	23.9	21,389	(1) שכר ותשלומים נלווים
..	1,974	29.6	875	81.7	60,824	32.1	28,728	(2) ריבית על פיקדונות הציבור
..	-1,358	17.0	503	0.2	165	25.2	22,553	(3) ריבית לאחרים
..	-322	39.2	1,159	3.8	2,818	18.1	16,170	(4) הוצאות מינהליות ואחרות
..	777	-47.4	-1,402	6.5	4,827	0.7	597	(5) רווח תפעולי
100.0	583	100.0	2,958	100.0	74,463	100.0	89,437	סך כל השימוש בתוספות להכנסה התפעולית
התוספת לרווחים								
..	777	..	-1,402	43.5	4,827	9.5	597	(1) רווח תפעולי
..	-157	..	75	56.5	6,269	-109.5	-6,872	(2) רווח הון
100.0	620	100.0	-1,327	100.0	11,096	100.0	-6,275	סך כל התוספות לרווחים

ב. הכנסות האגודות

ההכנסות התפעוליות של האגודות השיתופיות לאשראי, עלו בשנת 1967 ב-0.6 מיליון ל"י בלבד והגיעו ל-26.1 מיליון ל"י. קצב גידול ההכנסות התפעוליות של האגודות היה 2.3 אחוזים לעומת 13.1 אחוזים ב-1966. כבשנים הקודמות כן גם השנה היה קצב גידול ההכנסות נמוך מזה של הבנקים.

ההתפתחויות במרכיבי ההכנסות של האגודות השנה, תאמו את אלו שבבנקים המסחריים. עיקר העלייה בהכנסות התפעוליות נבעה מריבית על הלוואות ומריבית דיבידנדים מניירות ערך בעוד שההכנסה מעמלות משירותים פחתה.

ההכנסות מריבית ועמלות על הלוואות עלו השנה ב-11.4 אחוזים לעומת 7.4 אחוזים ב-1966. ההכנסות מריבית דיבידנדים מניירות ערך גדלו השנה ב-80.6 אחוזים לעומת 6.5 אחוזים בלבד אשתקד. עלייה זו משקפת את הגידול בתיק ניירות הערך שברשות האגודות השיתופיות. בממוצע שנתי גדלה יתרת ניירות הערך מ-9.9 מיליון ל"י ב-1966 ל-14.1 מיליון ל"י ב-1967.

הכנסת האגודות השיתופיות מעמלות משירותים פחתה ב-1967 בשיעור 12 אחוזים לאחר עלייה בשיעור 21.9 אחוזים ב-1966. הכנסת האגודות בסעיף זה מורכבת בעיקר מעמלות תיווך שטרות, ואלה פחתו ב-1967. בניגוד לבנקים המסחריים, אין האגודות השיתופיות עוסקות בהנפקת ניירות ערך וגם חלקן במסחר בניירות ערך הינו מצומצם, כך שלא היו לאגודות השיתופיות מקורות הכנסה אלטרנטיביים שיקזזו את הירידה בעמלות התיווך, כפי שארע בבנקים המסחריים.

3. ההוצאות

א. הוצאות הבנקים

בשנת 1967 חלה האטה ניכרת בשיעור גידול ההוצאות התפעוליות של הבנקים המסחריים. ההוצאות התפעוליות גדלו בשנה זו ב-69.7 מיליון ל"י, שהן 18.5 אחוזים, והגיעו ל-446 מיליון ל"י. שיעור גידול זה הינו נמוך במידה ניכרת בהשוואה לשנה קודמת (כ-31 אחוזים) והינו דומה לשיעור גידול ההכנסות התפעוליות ב-1967 (18.2 אחוזים).

ההאטה בגידול ההוצאות התפעוליות ב-1967 נובעת מההאטה בעליית תשלומי השכר והמשכורות, מהירידה בתשלומי ריבית למוסדות בנקאים ומהירידה בחובות רעים נטו. הרווח התפעולי, שהינו ההפרש בין ההכנסות וההוצאות התפעוליות, גדל איפוא ב-1967 ועמד על 37.1 מיליון ל"י לעומת 32.2 מיליון ל"י ב-1966.

התפלגות ההוצאות באחוזים מכלל ההכנסות התפעוליות (לוח 3) מצביעה על המשך מגמת הירידה בחלקן של ההוצאות על שכר ותשלומים נלווים. מאידך גיסא, נמשכת, ואף נתחזקה, העלייה בחלקם של תשלומי הריבית בעד פיקדונות הציבור.

ההוצאות על שכר, משכורת ותשלומים נלווים עלו ב-1967 ב-5.8 מיליון ל"י, שהן 4.4 אחוזים בלבד, לעומת גידול של 21.4 מיליון ל"י, שהן 19.3 אחוזים, ב-1966. סך כל ההוצאות בסעיף זה הגיע השנה ל-138.0 מיליון ל"י. התוספת להוצאות על שכר ותשלומים נלווים ספגה ב-1967 7.8 אחוזים בלבד מהתוספת להכנסה התפעולית, לעומת 23.9 אחוזים ב-1966 (ראה לוח 5). התפתחות זו תרמה לשיפור הרווחיות התפעולית של הבנקים.

ההתפתחויות בבנקים אלו, פויכטוונגר וקרדיט נתנו אותותן במצבת העובדים בבנקים המסחריים בשנת 1967. מרבית הסניפים של בנקים אלו נמכרו לבנקים אחרים ועמם עברו גם עובדים רבים משלושה בנקים אלו לבנקים אחרים. כמו כן פוטרו מעבודתם עובדים רבים כתוצאה ישירה מתהליך חיסול העסקים בשלושת הבנקים. התפתחות זו משתקפת בנתונים בלוח 6 המצביעים על גידול מספר העובדים ביתר הבנקים. מספר העובדים בכל הבנקים המסחריים (כולל שלושת

הבנקים הנ"ל) פחת במשך 1967 בכ-310, לעומת ירידה של 160 עובדים במשך 1966. חלק ניכר מירידה זו יש לזקוף, כאמור, להתפתחויות בשלושת הבנקים, אך פרט לכך נמשך ב-1967 ביתר הבנקים תהליך הצמצום במספר העובדים, וזאת במסגרת המאמצים להגברת הפיריון ולשיפור הרווחיות, ובעקבות הפעלת מחשבים במספר בנקים.

לוח 6

מספר העובדים בבנקים המסחריים וההוצאות לעובד, להוציא פויכטוונגר, אלרן וקרדיט, 1966 ו-1967

1967	1966	
11,266	11,139	מספר עובדים ממוצע *
10,003	9,658	שכר שנתי ממוצע לעובד (ל"י)
1.1	2.1	שיעור הגידול במספר העובדים הממוצע (באחוזים)
2,243	2,206	תשלומים נלווים שנתיים לעובד (ל"י)
3.2	16.8	שיעור הגידול בהוצאות לעובד (באחוזים) **

* מספר העובדים בסוף שנה זו ובסוף השנה הקודמת מחולק בשניים
 ** הוצאות לעובד = שכר לעובד + תשלומים נלווים לעובד.

ההוצאות על שכר ותשלומים נלווים לעובד עלו ב-1967 ב-3.2 אחוזים, לעומת גידול בשיעור 16.8 אחוזים ב-1966. זוהי העלייה האיטית ביותר שחלה בשכר לעובד בשנות ה-60; עם זאת, עלה השנה השכר לעובד בבנקים בשיעור גבוה בהרבה מהממוצע השנתי הכללי ארצי שהיה 0.5 אחוז⁴. השכר השנתי הממוצע לעובד בבנקים הגיע ב-1967 ל-10,003 ל"י לעומת 9,658 ל"י ב-1966, ואילו התשלומים הנלווים לעובד כמעט שלא גדלו ב-1967 (ראה לוח 6). השכר והתשלומים הנלווים לעובד הגיעו ב-1967 לממוצע שנתי של 12,246 ל"י לעומת 11,864 ל"י ב-1966. תשלומי הריבית לפיקדונות הציבור גדלו ב-1967 ב-60.8 מיליון ל"י והגיעו ל-183.5 מיליון ל"י. הגידול בסעיף זה היה מהיר: כ-50 אחוזים ב-1967 לעומת כ-31 אחוזים ב-1966. הגידול בתשלומי הריבית ב-1967 ספג כ-82 אחוזים מהתוספת להכנסות התפעוליות, לעומת 32 אחוזים ב-1966 (ראה לוח 5).

העלייה הרבה בתשלומי הריבית על פיקדונות הציבור הינה בעיקר תוצאה של גידול רב בפיקדונות הציבור בבנקים. עיקר הגידול הל בפיקדונות לזמן קצוב בל"י ובתכניות החיסכון. גידול זה קשור גם להעברת עסקות תיווך שטרות למסגרת הרגילה של קבלת פיקדון ומתן הלוואה. היתרה השנתית הממוצעת של פיקדונות בתכניות החיסכון המאושרות, עלתה ב-1967 ב-39 אחוזים. עיקר התוספת היתה בתכניות חיסכון "לפי בחירה" הנושאות תשואה גבוהה יחסית. הפיקדונות בתכניות אלו גדלו ב-1967 ב-159.0 מיליון ל"י. הריבית הממוצעת של תכניות החיסכון עלתה מ-6.1 אחוזים ב-1966 ל-6.6 אחוזים ב-1967. ההוצאה של הבנקים בסעיף זה הגיעה איפוא ל-20 מיליון ל"י בקירוב.

תשלומי הריבית על פיקדונות אחרים (הכוללים בעיקר פיקדונות לזמן קצוב במטבע ישראלי ובמטבע זר), גדלו ב-1967 ב-48.7 מיליון ל"י, שהן כ-56 אחוזים, והגיעו ל-135.2 מיליון ל"י. גידול נכבד זה היה ב-1967 כמו ב-1966, המרכיב העיקרי בתוספת תשלומי הריבית של הבנקים המסחריים.

⁴ ראה: בנק ישראל, דין וחשבון 1967, עמ' 215.

העלייה בתשלומי הריבית על פיקדונות אחרים נובעת הן מגידול היתרה הממוצעת של פיקדונות אלו בשיעור 32 אחוזים והן מעלייה בריבית הממוצעת ששולמה עליהם: מ-4.9 אחוזים ב-1966 ל-5.9 אחוזים ב-1967. העלייה בריבית הממוצעת ארעה למרות הירידה בריבית על פו"ק מ-7 אחוזים ל-6 אחוזים, ולמרות הירידה בריבית על פיקדונות לזמן קצוב בל"י⁵.

לוח 7

פיקדונות הציבור בבנקים המסחריים הריבית הממוצעת ששולמה, להוציא פויכטוונגר, אלרן וקרדיט, 1966 ו-1967

1967	1966	
1,388.1	1,150.8	פיקדונות עובר ושב * — יתרה ממוצעת (מיליוני ל"י)
2.1	2.0	ריבית שנתית ממוצעת (אחוזים)
301.4	217.4	תכניות חיסכון מאושרות — יתרה ממוצעת (מיליוני ל"י)
6.6	6.1	ריבית שנתית ממוצעת (אחוזים)
2,290.7	1,784.7	פיקדונות לזמן קצוב ** — יתרה ממוצעת (מיליוני ל"י)
5.9	4.9	ריבית שנתית ממוצעת (אחוזים)

* פיקדונות במטבע ישראלי ובמטבע חוץ.
** פיקדונות רגילים במטבע ישראלי וכן פו"ק ותמ"מ של מקבלי הפיצויים האישיים, פיקדונות תושבי חוץ ופיקדונות למתן הלוואות של קופות גמל ומוסדות מאושרים.

עליית הריבית הממוצעת קשורה בגידול הרב במשקל הפיקדונות לזמן קצוב בל"י, הנושאים ריבית גבוהה יחסית, בכלל הפיקדונות בסעיף זה. חלקם של פיקדונות אלה ביתרה הממוצעת של כלל הפיקדונות לזמן קצוב עלה מכ-2 אחוזים ב-1966 ל-13 אחוזים ב-1967.

העלייה בתשלומי הריבית על כלל הפיקדונות לזמן קצוב הושפעה איפוא בעיקר מהגידול הרב בפיקדונות לזמן קצוב בל"י ב-1967, הן דרך הגידול ביתרת הפיקדונות והן דרך השפעתם על גובה הריבית הממוצעת. הירידה בריבית על פו"ק ועל פיקדונות לזמן קצוב בל"י שארעה במשך 1967 השפיעה אך במעט על גובה הריבית הממוצעת, שכן שיעור ממוצע שנתי אינו משקף במלואם את השינויים החלים במשך השנה.

תשלומי הריבית על פיקדונות עובר ושב גדלו ב-1967 ב-5.5 מיליון ל"י שהן 23.8 אחוזים. ההסבר העיקרי לעלייה בתשלומים בסעיף זה היה הגידול ביתרה הממוצעת של פיקדונות עובר ושב של הציבור בבנקים המסחריים. יתרתן גדלה ב-1967 בכ-237 מיליון ל"י שהן 20.7 אחוזים והגיע לכ-1,388 מיליון ל"י. הריבית השנתית הממוצעת על פיקדונות עובר ושב כמעט ולא נשתנתה ב-1967 ונשארה 2.1 אחוזים. לא חל שינוי גם בהרכב הפיקדונות בין פיקדונות ניתנים למשיכה על ידי שיקים לבין אלו שאינם ניתנים למשיכה על ידי שיקים. חלקם של האחרונים בכלל פיקדונות עובר ושב הגיע ב-1967 ל-33.7 אחוזים לעומת 33.9 אחוזים ב-1966.

תשלומי הריבית לאחרים (בעיקר לממשלה, למוסדות בנקאיים ולבנק ישראל) נשארו ב-1967 כמעט ללא שינוי, לאחר גידול של 22.6 מיליון ל"י ב-1966. הריבית ששולמה למוסדות בנקאיים וכספיים, פחתה ב-1967 ב-4.2 מיליון ל"י. ירידה זו

⁵ הריבית על פיקדונות לזמן קצוב בל"י היתה 8 עד 11 אחוזים ב-1966 וירדה ב-1967 ל-7.5 עד 10 אחוזים.

קשורה בעיקר בשינוי בשיטת הרישום (נטו במקום ברוטו) של עסקות ארביטראז'. כמו כן ירדו ההלוואות מבנקים בחו"ל. ב-1967 פחתו גם הפיקדונות של הבנקים במוסדות בנקאיים וכספיים אחרים לאחר שלפי הוראות בנק ישראל אין פיקדונות אלה נחשבים נכס נזיל.

תשלומי הריבית לניכיון משנה ולהלוואות מבנק ישראל, לרבות קנסות על גירעונות בנכסים נזילים גדלו ב-1967 ב-0.3 מיליון ל"י. עלייה קלה זו בתשלומים לבנק ישראל הינה תוצאה של שתי התפתחויות מנוגדות: מצד אחד, גדלו ב-1967 תשלומי הריבית לניכיון משנה והלוואות, לאחר שהללו גדלו במהירות במסגרת העזרה שהגיש בנק ישראל למספר מוסדות בנקאיים שהיו בקשיים זמניים, עם פרסום פרשת הסתבכות של הבנקים פויכטוונגר וקרדיט. מצד שני, גיתנו לבנקים החל ב-2 לפברואר 1967 הקלות בקנסות על גירעונות, שהביאו, יחד עם השיפור שחל במצב הנזילות של הבנקים, לצמצום ניכר בתשלומי הקנסות לבנק ישראל. כמו כן בוטלו כמעט לגמרי הקנסות על גירעונות שנוצרו כתוצאה ממשיכת הפיקדונות מצד הציבור⁶ עם פרסום הסתבכות הבנקים ובעקבות המלחמה. תשלומי הקנסות לבנק ישראל הגיעו בשנת 1967 לכ-600 אלף ל"י בלבד, לעומת כ-3.3 מיליון ל"י ב-1966.

תשלומי הריבית על איגרות חוב גדלו ב-1967 במהירות והגיעו ל-5.3 מיליון ל"י. עיקר התוספת בסעיף זה קשורה לבנק יעד. בנק זה המשיך גם ב-1967 להנפיק איגרות חוב לגיוס כספים. בסעיף זה כלולה גם ריבית ששולמה ב-1967 על שטרי חוב הונויים שבעבר הנפיקו בנק לאומי ובנק דיסקונט.

ההוצאות המינהליות והאחרות גדלו השנה ב-2.8 מיליון ל"י בלבד. גידול איטי זה קשור בעיקר לירידה בסך כ-1.5 מיליון ל"י בחובות רעים נטו. כן הואט הגידול בהוצאות המינהליות מ-17.2 אחוזים ב-1966, ל-6.1 אחוזים ב-1967.

ב. הוצאות האגודות

ההוצאות התפעוליות של האגודות השיתופיות לאשראי פחתו ב-1967 ב-0.8 אחוז לעומת עלייה בשיעור 21 אחוזים ב-1966.

הירידה בהוצאות התפעוליות חלה בהוצאות על שכר ותשלומים נלווים בהוצאות המינהליות והאחרות ובתשלומי הריבית לאחרים. מאידך גיסא, חלה עלייה בהוצאות בסעיף ריבית על פיקדונות הציבור.

סעיף ההוצאה העיקרי של האגודות השיתופיות לאשראי הינו השכר והתשלומים הנלווים. ההוצאה בסעיף זה פחתה ב-1967 בכחצי מיליון ל"י, שהן 4 אחוזים, לעומת גידול של כ-2 מיליון ל"י (17.6 אחוזים) ב-1966. הירידה בסעיף זה חלה הן בשכר והן בתשלומים הנלווים, והיא קשורה לירידה במספר העובדים באגודות השיתופיות ב-40 איש.

תשלומי הריבית על פיקדונות הציבור גדלו ב-1967 בכ-2 מיליון ל"י, שהן 41.2 אחוזים, לעומת גידול בשיעור 22.3 אחוזים ב-1966. גידול זה קשור, בדומה להתפתחות בבנקים המסחריים, בעיקר לעליית הפיקדונות לזמן קצוב בל"י. פיקדונות אלו גדלו ב-1967 בממוצע שנתי של כ-30 מיליון ל"י ועמדו על 44.4 מיליון ל"י.

תשלומי הריבית על פיקדונות אחרים ירדו בכ-36 אחוזים ועמדו על 2.4 מיליון ל"י. כמו כן ירדו ההוצאות המינהליות והאחרות ב-7.4 אחוזים ועמדו על 4.1 מיליון ל"י.

⁶ ה"ביטול" היה בתחולה למפרע לתקופה שבין 1.1.67 ל-31.10.67. בתקופה זו היה על הבנקים לשלם על גירעונות בנזילות קנס בשיעור אחוז אחד לשנה בלבד.

4. הרווחים

הרווח התפעולי של הבנקים המסחריים עלה ב-1967 ב-4.9 מיליון ל"י, שהם 15.0 אחוזים, והגיע ל-37.1 מיליון ל"י (לוח 2). עלייה זו נובעת משיפור ברווח התפעולי של מספר בנקים מסחריים, שהיה גדול יותר מהצמצום ברווח התפעולי, וההפסדים התפעוליים שהיו לבנקים אחרים, להוציא את שלושת הבנקים שהסתבכו, שכן הכללתם היתה משנה את התמונה לחלוטין בגלל ההפסדים הגדולים שהם צברו.

שיפור ניכר חל גם ברווחי ההון נטו, לאחר שב-1966 ירדו רווחי ההון נטו לסך של 1.2 מיליון ל"י בלבד, חל שיפור ב-1967, ורווחי ההון נטו שבו ועלו והגיעו ל-7.4 מיליון ל"י.

לוח 8

מדדים לרווחיות המוסדות הבנקאיים, להוציא פויכטוונגר, אלרן וקרדיט, 1966 ו-1967 *

האגודות השיתופיות לאשראי		הבנקים המסחריים		
1967	1966	1967	1966	
(מיליוני ל"י)				
381.2	358.6	6,923.0	5,657.2	(1) סך הנכסים **
1.2	0.4	34.1	31.6	(2) הרווחים התפעוליים
0.2	0.3	7.1	1.2	(3) רווחי ההון נטו
1.3	0.7	41.2	32.8	(4) הרווחים הכוללים ***
26.1	25.6	460.2	392.5	(5) ההכנסות התפעוליות
26.3	25.9	467.3	393.7	(6) ההכנסות הכוללות ****
21.8	20.5	271.1	256.5	(7) ההון העצמי *****
(אחוזים)				מ ד ד י ם כ ו ל ל י ם
4.9	2.7	8.8	8.3	(8) שולי הרווח הכולל $\left(\frac{4}{6}\right)$
6.9	7.2	6.7	7.0	(9) התשואה הכוללת לנכסים $\left(\frac{6}{1}\right)$
6.0	3.4	15.2	12.8	(10) הרווחים הכוללים ביחס להון עצמי $\left(\frac{4}{7}\right)$
מ ד ד י ם ת פ ע ו ל י ם				
4.6	1.6	7.4	8.1	(8)' שולי הרווח התפעולי $\left(\frac{2}{5}\right)$
6.8	7.1	6.6	6.9	(9)' התשואה התפעולית לנכסים $\left(\frac{5}{1}\right)$
5.5	2.0	12.6	12.3	(10)' הרווחים התפעוליים ביחס להון העצמי $\left(\frac{2}{7}\right)$
17.49	17.49	25.5	22.1	(11)' המגוף הפינגסי $\left(\frac{1}{7}\right)$

* הנתונים אינם כוללים בנקים זרים שאין להם הון עצמי מקומי. לכן נתוני הרווח וההכנסות בלוח זה אינם מתאימים לאלה המופיעים בלוח 2.

** ממוצע סך הנכסים, כולל חשבונות מקבילים לתחילת השנה ולסופה.

*** הרווחים התפעוליים + רווחי ההון נטו.

**** ההכנסות התפעוליות + רווחי ההון נטו.

***** ממוצע ההון העצמי (ההון הנפרע והרזרבות הגלויות) לסופי 12 החודשים.

מגמת הירידה ברווחי ההון נטו בשנים 1964 עד 1966 נפסקה, וב-1967 שבו רווחי ההון נטו ועלו לרמתם משנת 1965. עלייה זו נובעת בעיקר משני מקורות שאינם קשורים זה לזה והם: גידול הכנסות הבנקים מהפרשי ההצמדה וצמצום ניכר בהפסדי ההון בסעיף שערור נכסים. גידול ההכנסות מהפרשי ההצמדה קשור בעיקר לפיחות ערך הל"י ב-19 לנובמבר 1967 והעמדתה על 3.50 ל"י לדולר, פיחות שבעקבותיו עלה ערך נכסי הבנקים ביותר משעלו התחייבויותיהם. כתוצאה מכך עלו הכנסות הבנקים מהפרשי ההצמדה מ-2.8 מיליון ל"י ב-1966 ל-5.1 מיליון ל"י ב-1967.

צמצום ההפסדים הנובעים משערור הנכסים משקף את השיפור ברמת שעריהם של ניירות הערך הרשומים בבורסה ב-1967, דבר שהביא להקטנת ההפסדים בסעיף זה מ-6.2 מיליון ל"י ב-1966 ל-1.3 מיליון ל"י ב-1967.

הרווח התפעולי של הבנקים המסחריים ב-1967 היה גבוה בהשוואה ל-1966 ול-1965, ורווחי ההון נטו התקרבו לרמתם משנת 1965. כך, הגיע הרווח הכולל של הבנקים המסחריים, לפני תשלום מס הכנסה, ב-1967 ל-44.5 מיליון ל"י, לעומת 33.4 מיליון ל"י ב-1966, ו-39.7 מיליון ל"י ב-1965.

הרווח התפעולי של האגודות השיתופיות לאשראי גדל אף הוא ב-1967, והסתכם בכ-1.2 מיליון ל"י לעומת כ-400 אלף ל"י בלבד ב-1966. מאידך גיסא, חלה ירידה ברווחי ההון נטו של האגודות והם עמדו על כ-170 אלף ל"י, לעומת 326 אלף ל"י ב-1966. הרווח הכולל של האגודות ב-1967 הגיע אפוא ל-1.3 מיליון ל"י לעומת 725 אלף ל"י בשנה קודמת. שלוש עשרה אגודות הרוויחו ב-1967, אגודה אחת הפסידה ושלוש אחרות סיימו את השנה ללא רווחים. ב-1966 הפסידה אגודה אחת וכל היתר הרוויחו.

בלוח 8 מוצגת התפתחות הרווחיות של הבנקים ביחס להונם העצמי. הרווח הכולל ביחס להון העצמי עלה מ-12.8 אחוזים ב-1966 ל-15.2 אחוזים ב-1967. שיפור זה ברווחיות הבנקים בא לאחר שלוש שנים של ירידה ברווחיות הכוללת ביחס להון העצמי.

הרווחיות התפעולית, ביחס להון העצמי, השתפרה אף היא במקצת ב-1967 ועמדה על 12.6 אחוזים לעומת 12.3 אחוזים ב-1966. השיפור במדד זה קטן יותר מהשיפור ברווחיות הכוללת שהושפעה ב-1967 בעיקר מהגידול ברווחי ההון נטו.

לשם הבנת הגורמים המשפיעים על הרווח הכולל ביחס להון העצמי, נפריד את המדד למרכיביו:

$$\frac{\text{רווח}}{\text{הון עצמי}} = \frac{\text{רווח}}{\text{הכנסות}} \times \frac{\text{הכנסות}}{\text{נכסים}} \times \frac{\text{נכסים}}{\text{הון עצמי}}$$

היחס שבין הרווח להכנסות הוא "שולי הרווח", היחס שבין ההכנסות לנכסים הוא "התשואה לנכסים" והיחס שבין הנכסים להון העצמי הוא "המנוף הפיננסי".

בלוח 8 מוצגים היחסים הללו הן לגבי הרווח התפעולי והן לגבי הרווח הכולל, שכן יש עניין בשתי קבוצות המדדים לניתוחי רווחיות שונים.

בבנקים המסחריים עלה ב-1967 המנוף הפיננסי במידה ניכרת והגיע ל-25.5 לעומת 21.4 בשנה קודמת. עלייה זו משקפת גידול רב בסך הנכסים והאטה נוספת בגידול ההון העצמי. הנכסים של הבנקים המסחריים גדלו ב-1967 ב-22.4 אחוזים לעומת 15.0 אחוזים ב-1966, ואילו ההון העצמי עלה בממוצע שנתי ב-5.9 אחוזים ב-1967, לעומת 10.8 אחוזים ב-1966. הגידול הרב בסך הנכסים ב-1967 קשור בין היתר גם להעברת עסקות רבות משלושת הבנקים שהסתבכו ליתר הבנקים הנידונים בסקירה זו. עליית המנוף הפיננסי פירושה גידול בערך הנכסים שמפעילה לירה אחת של הון עצמי. כך, תורמת העלייה במנוף הפיננסי לשיפור הרווחיות.

ההון העצמי של הבנקים המסחריים גדל ב-1967, בממוצע שנתי, ב-14.6 מיליון ל"י לעומת גידול של 24.2 מיליון ל"י ב-1966. מתחילת השנה ועד סופה עלה ההון העצמי ב-22.1 מיליון ל"י

לעומת עלייה של 16.0 מיליון ל"י במשך 1966. האטה זו בגידול ההון העצמי הינה המשך למגמה שמסתמנת מאז 1965.

קצב הגידול של שלושת המרכיבים העיקריים של ההון העצמי במשך 1967 היה דומה. ההון הנפרע גדל בכ-8 אחוזים, הקרן השמורה בכ-8.5 אחוזים וקרנות הון ואחרות בכ-7.5 אחוזים. ההון הנפרע גדל במשך השנה בכ-14.2 מיליון ל"י. גיוס כספים זה לא נעשה בבורסה אלא בהנפקה פרטית לגופים ולמוסדות המקורבים לבעלי המניות.

התשואה לנכסים ירדה, בחישוב התפעולי ובחישוב הכולל כאחד. ירידה זו מבטאת את ההאטה הניכרת בגידול ההכנסות לעומת החשת גידול הנכסים. כלומר, השימוש בנכסים ב-1967 היה פחות "יעיל" מבחינת ההכנסה שהם גשאו מאשר בשנה קודמת.

הירידה בתשואה לנכסים ב-1967 נובעת מכך, שהבנקים המסחריים לא הגדילו את האשראי הבנקאי, כפי שאיפשרו זאת עודפי הרוזבות שהיו להם, ובחרו במקום זאת להרחיב את השקעותיהם בניירות ערך ובפיקדונות בבנק ישראל. מאחר שהתשואה מניירות הערך ומפיקדונות בבנק ישראל הינה נמוכה יותר מהתשואה על הלוואות היתה לכך השפעה להקטנת התשואה הממוצעת לכל לירה של נכסים. משקל ניירות הערך בכלל הנכסים עלה מכ-5 אחוזים בדצמבר 1966 לכ-7 אחוזים בדצמבר 1967 ומשקל המזומנים והפיקדונות בבנק ישראל עלה בהתאמה מ-25 אחוזים ל-28 אחוזים. עודפי הרוזבות שהיו לבנקים גדלו מממוצע שנתי של כ-14 מיליון ל"י ב-1966 ל-57 מיליון ל"י בממוצע שנתי ב-1967. עם זאת, יש לזכור, שאין הירידה בתשואה לנכסים מעידה בהכרח על ירידה ברווחיות ויש לקחת בחשבון, בצד ההכנסה, גם את הסיכון הכרוך בעסקה. גורמים נוספים המסבירים את הירידה בתשואה לנכסים ב-1967 הם הירידה בעמלות על תיווך שטרות והמאמצים שנעשו ע"י הבנקים להרחיב את האשראי ב-1967 אשר הביאו, כנראה, לירידה מסויימת גם בהכנסה הכוללת על הלוואות בנקאיות בין אם על ידי ירידה בריבית או בעמלות אחרות.

שולי הרווח התפעולי בבנקים המסחריים ירדו במקצת (7.4 אחוזים ב-1967, לעומת 8.1 אחוזים ב-1966), ואילו שולי הרווח הכולל עלו מ-8.3 אחוזים ב-1966 ל-8.8 אחוזים ב-1967.

נתוני הרווחיות בלוח 8 אינם כוללים, פרט לשלושת הבנקים שהסתכנו, גם מספר בנקים זרים שאין להם הון עצמי מקומי, אך משקלם נמוך בחשבון המאוחד של המוסדות הבנקאיים והשפעתם על התוצאה הכוללת נמוכה לכן. יש לציין, שפעילות ורווחיות בנקים זרים אלה גדלה בקצב מהיר מאוד ב-1967, בחלקה הודות למעבר עסקים אליהם מהבנקים שהסתכנו. העלייה ברווחיות ביחס להון העצמי בבנקים המסחריים נבעה איפוא ב-1967 בעיקר מהגידול במנוף הפיננסי, בעקבות הגידול המהיר בסך הנכסים לעומת הגידול האיטי בהון העצמי.

הרווח הכולל של האגודות עלה ב-1967 בכ-0.6 מיליון ל"י והגיע ל-1.3 מיליון ל"י. עליית הרווח התפעולי היתה גדולה עוד יותר והגיעה ל-0.8 מיליון ל"י לעומת ירידה של 1.4 מיליון ל"י ב-1966. הרווחיות הכוללת של האגודות ביחס להון העצמי עלתה אף היא מ-3.4 אחוזים ב-1966 ל-6.4 אחוזים ב-1967, ואילו הרווחיות התפעולית ביחס להון העצמי עלתה מ-2.0 ל-5.5 בהתאמה. ניתוח מרכיבי מדד הרווחיות מורה, שהמנוף הפיננסי של האגודות לא השתנה, התשואה לנכסים ירדה, ואילו שולי הרווח עלו במידה ניכרת, בגלל הירידה בהוצאות, כך שבסך הכול עלתה הרווחיות התפעולית והרווחיות הכוללת של האגודות.

בלוחות 9 ו-10 מוצגת התחלקות הבנקים המסחריים לפי שיעורי השינוי ברווחיהם הכוללים. התמונה הכללית המתקבלת היא על שיפור ברווחיות הבנקים המסחריים, כשקטן מספר הבנקים שהפסידו, קטן מספר הבנקים שחלה ירידה ברווחיהם הכוללים, ואילו מספר הבנקים שעלו רווחיהם הכוללים גדל. (יש לזכור, שלא כלולים כאן שלושת הבנקים שהסתכנו).

מספר הבנקים שהפסידו בשנת 1967 הגיע ל-3 לעומת 4 בנקים בקבוצה זו ב-1966. יש לציין, שמבחינת משקל הנכסים שהפעילו הבנקים המפסידים כאחוז מכלל נכסי הבנקים, כלומר מבחינת

לוח 9

התחלקות הבנקים המסחריים לפי שיעור גידול רווחיהם הכוללים, לפני תשלום מס הכנסה, להוציא פויבטוונגר, אלרן וקרריט, 1966 ו-1967

סך הכל		אתרו השינוי ברווחים										ירידה	בנקים שהפסידו				
		101 ויותר		100-51		50-26		25-11		10-0							
נכסי כל הבנקים	מספר הבנקים	נכסי הבנקים בקבוצה כאחוז מנכסי כל הבנקים	מספר הבנקים בקבוצה	נכסי הבנקים בקבוצה כאחוז מנכסי כל הבנקים	מספר הבנקים בקבוצה	נכסי הבנקים בקבוצה כאחוז מנכסי כל הבנקים	מספר הבנקים בקבוצה	נכסי הבנקים בקבוצה כאחוז מנכסי כל הבנקים	מספר הבנקים בקבוצה	נכסי הבנקים בקבוצה כאחוז מנכסי כל הבנקים	מספר הבנקים בקבוצה	נכסי הבנקים בקבוצה כאחוז מנכסי כל הבנקים	מספר הבנקים בקבוצה	נכסי הבנקים בקבוצה כאחוז מנכסי כל הבנקים	מספר הבנקים בקבוצה	נכסי הבנקים בקבוצה כאחוז מנכסי כל הבנקים	מספר הבנקים בקבוצה
		100.0	24	4.2	3	1.8	3	0.0	0	20.5	4	2.7	1	64.0	9	6.8	4
100.0	24	14.3	7	37.0	4	0.0	0	1.1	2	20.7	2	24.0	6	2.9	3	1967	

משקלם של בנקים אלה בפעילות הבנקאית, הרי הירידה חזקה יותר; מאחר שב-1967 הפעילו הבנקים שהפסידו 2.9 אחוזים מכלל נכסי הבנקים לעומת 6.8 אחוזים ב-1966. מספר הבנקים שהרוויחו, אלא שחלה ירידה ברווחיהם לעומת השנה הקודמת, היה 6 לעומת 9 ב-1966. גם כאן מצביע משקלם הסגולי של בנקים אלה בכלל מערכת הבנקים על ירידה גדולה יותר; מ-64.0 אחוזים ב-1966 ל-24.0 אחוזים השנה. כלומר, מספר הבנקים שסבלו השנה הפסדים או שרווחיהם פחתו הגיע ל-9 לעומת 13 ב-1966, ומשקל הנכסים שהם הפעילו הגיע לכ-27 אחוזים מכלל נכסי הבנקים לעומת כ-71 אחוזים ב-1966.

לוח 10

התחלקות הבנקים המסחריים לפי שיעורי ירידת רווחיהם הכוללים, לפני תשלום מס הכנסה, להוציא פויכמוונגר, אלרן וקרדימ, 1966 ו-1967 (אחוז הירידה ברווח)

סה"כ	100-66		65-21		20-11		10-0			
	נכסי הבנקים	מספר בקבוצה	נכסי הבנקים	מספר בקבוצה	נכסי הבנקים	מספר בקבוצה	נכסי הבנקים	מספר בקבוצה		
נכסי הבנקים	נכסי הבנקים	נכסי הבנקים	נכסי הבנקים	נכסי הבנקים	נכסי הבנקים	נכסי הבנקים	נכסי הבנקים	נכסי הבנקים		
מספר בקבוצה	מספר בקבוצה	מספר בקבוצה	מספר בקבוצה	מספר בקבוצה	מספר בקבוצה	מספר בקבוצה	מספר בקבוצה	מספר בקבוצה		
כאחוז הבנקים	כאחוז הבנקים	כאחוז הבנקים	כאחוז הבנקים	כאחוז הבנקים	כאחוז הבנקים	כאחוז הבנקים	כאחוז הבנקים	כאחוז הבנקים		
מנכסי כל הבנקים	מנכסי כל הבנקים	מנכסי כל הבנקים	מנכסי כל הבנקים	מנכסי כל הבנקים	מנכסי כל הבנקים	מנכסי כל הבנקים	מנכסי כל הבנקים	מנכסי כל הבנקים		
64.0	9	8.7	5	—	—	53.9	3	1.4	1	1966
24.0	6	2.8	1	1.4	3	19.5	1	0.3	1	1967

מספר הבנקים שרווחיהם עלו השנה הגיע ל-15 לעומת 11 ב-1966; ומשקל הנכסים שהם מפעילים הגיע השנה לכ-73 אחוזים לעומת כ-29 אחוזים ב-1966. בין 15 בנקים אלה היו 7 בנקים שרווחיהם עלו ביותר מ-100 אחוזים, 4 בנקים שעליית רווחיהם נעה בין 51-100 אחוזים, 2 בנקים שרווחיהם עלו בין 11-25 אחוזים ו-2 בנקים שעליית רווחיהם נעה בין 0-10 אחוזים. בין 6 הבנקים שרווחיהם ירדו היה השנה רק בנק אחד ששיעור הירידה ברווחיו נע בין 66 ל-100 אחוזים; כלומר, שרווחיו נעלמו כמעט לגמרי, לעומת 5 בנקים כאלה ב-1966. ב-3 בנקים נע שיעור הירידה ברווחיהם בין 21-65 אחוזים, בבנק אחד בין 11-20 אחוזים ובבנק אחד בין 0-10 אחוזים.

⁷ שיעור גידול הרווחים תלוי ברמתם בשנה קודמת. כך, עלייה בשיעור 100 אחוזים אינה מבטאת בהכרח עלייה רבה ברווחים והיא עלולה לנבוע מרמה נמוכה בשנת הבסיס.